

Soru: Zekât nasıl hesaplanır?

Fetva

Zekât; asli ihtiyaçları (ev, mobilya, araba vb.) ve borçları dışında nisap miktarı mala sahip olan, akıl-baliğ her Müslümana farz olan mali bir ibadettir.¹ Zekât; altın, gümüş, ticari mallar, sâime hayvanlar (yılın yarısından fazlasında otlayarak beslenen büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar²), topraktan çıkan ürünler ve madenler olmak üzere farklı kalemlerde Şeriatın belirlediği nisaba malik olan kişilere gerekir. Günümüzde kullanılan kâğıt paralar altın ve gümüşün yerini aldığından bunlar da zekâta tabi mallar kapsamında değerlendirilir.³ Farklı kalemlerden farklı oranlarda zekât gerektiğinden kişi, zekatını hesaplarken sahip olduğu her kalemdeki malı hesaplayıp birbirine katılacak kalemleri toplayarak nisabı belirler.

Hayvanların Zekâtı

Kendisinden zekât gereken⁴ deve, inek, koyun gibi hayvanlardan her birinin zekâtı, cinsinin nisabı üzerinden hesaplanır. Bu hayvanların zekâtı, bizzat kendisi verilerek eda edebileceği gibi para üzerinden kıymeti hesaplanarak da ödenebilir. Örneğin kırk koyunu, on devesi, kırk ineği bulunan kişi zekât olarak kırk koyundan bir koyun, on deveden iki koyun ve kırk inekten bir müsinne (üç yaşına basan bir inek) verebileceği gibi bu hayvanların piyasadaki kıymeti üzerinden para olarak da verebilir. Hayvanların zekâtı verilirken nisabı tamamlamak için farklı cinsler birbirine ilave edilmez.

Altın, Gümüş ve Nakit Paraların Zekâtı

Asli ihtiyaçları dışında kuvvetli ve orta alacakları⁵ eklenip borçları çıkartıldığında nisap miktarına ulaşan altın, gümüş ve fıkhen bunlarla aynı hükümde değerlendirilen TL veya döviz cinsinden parası olan kişi dinen zengin sayılır ve üzerinden bir yıl geçtiğinde bu malların zekatını vermesi gerekir. Zekât verirken altın, gümüş ve nakit paralar birbirine katılarak hesaplanır. Buna göre kişi nisap miktarına ulaşip üzerinden bir yıl geçen bu paraların TL olarak karşılığını toplar varsa kuvvetli ve orta derece alacaklarını da (sattığı bir ticaret malının bedeli ya da borç olarak verdiği para) buna ekler.⁶ Ardından yıl içinde oluşmuş yeni borcu varsa bunun TL olarak karşılığını mevcut toplamdan çıkarır. Nisap miktarına sahip olduğu andan itibaren bir yıl içinde elde ettiği paraları da (müstefâd mallar) zekât verilecek toplama dahil eder. Yıl sonunda mevcut para nisap miktarını aşıyorsa bunun kırkta birini zekât olarak verir. Örneğin asli ihtiyaçları dışında elinde kırk gram altın veya aynı kıymette TL veya döviz bulunan kimse nisap miktarı mala sahip olmadığından bu paraların zekatını vermesi gerekmez. Bu kimse faraza yüz gram altın daha elde etse o andan itibaren toplam yüz kırk gram altını olduğundan nisap miktarı mala sahip olur. Nisaba ulaştığı tarihin üzerinden bir yıl geçince zekatını verir.

¹ Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedî* (Karaçi: el-Büşra, 2021), 1/297.

² Heyet, *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2014), 1/238.

³ Muhammed Taki Osmani, *Buhus fi kadaya fikhiyye muasıra* (Dimeşk: Daru'l-Kalem, 2020), 1/156.

⁴ Sahip olduktan sonra üzerinden bir yıl geçmiş ve nisap miktarına ulaşan

⁵ Alacaklar; kuvvetli, orta ve zayıf olmak üzere üç kısımdır. Bunların zekatla alakalı hükümleri için bkz. <https://fetvahane.org.tr/kisinin-alacakli-oldugu-malların-zekatini-vermesi-gerekir-mi/>

⁶ Altın veya döviz cinsinden alacağı varsa bunların TL olarak kıymetini hesaba katar.

Bununla birlikte bir mükellefin seksen gram değerinde bir borcu olsa bu borç toplam malından çıkarıldığında elindeki para nisap miktarının altına düşeceğinden bu kişiye zekât farz değildir. Ancak kişinin hiç borcu olmasa ya da on gram altın değerinde toplamdan çıkarıldığında dahi onu nisap miktarının altına düşürmeyen bir borcu varsa bu yüz gram altının elde edilmesinin üzerinden bir yıl geçtikten sonra da nisap miktarının üstüneyse mükellefe zekât farz olur. Bu bir yıl içinde söz konusu paranın nisap miktarının altına düşmesine itibar edilmez. Yılın başı ve sonundaki durum esas alınır. Ancak yıl içinde yeni bir borçlanma olmuşsa bu, yıl sonunda toplam paradan çıkartılır. Tüm bunlarla birlikte kişinin örneğin üzerinden bir yıl geçmiş yirmi gram altın değerinde bir alacağı olsa bu da elindeki toplama dahil edilir. Zekât bu toplamın kırkta biri olarak verilir. Buna göre kişi $(40 + 100) 140$ gram altına malik olsa, daha sonra $(140 - 20) 20$ gram borçlansa, borç toplamdan çıkarılarak zekât hesaplanır.

Bir yıl içinde yeni bir borçlanma veya para artışı olmaz ancak buna mukabil kişinin 20 gram altın değerinde bir alacağı bulunursa, bu alacak da nisaba eklenir. Böylece zekât $(120 + 20 =) 140$ gram üzerinden verilir. Zekât oranı kırkta bir olduğundan, $(140 \div 40 =) 3,5$ gram altın zekât olarak verilmelidir.

Ticaret Mallarının Zekâtı

Kişinin asli ihtiyaçları dışında sahip olduğu sâime hayvan ve para cinsi dışında ticaret niyetiyle malik olduğu mallara ticari mallar (emlakçının sahip olduğu evler, galericinin sahip olduğu arabalar veya marketin sahip olduğu mallar gibi) denir. Kişi ticari mallara sahipse bunların üzerinden bir yıl geçtikten sonra zekâtını vermesi gerekir. Bu malların zekâtı da piyasadaki kıymetinin kırkta biri alınarak hesaplanır. Örneğin kişinin, asli ihtiyaçları dışında ticaret için satın aldığı iki yüz gram altın değerindeki arabasının zekâtı, üzerinden bir yıl geçtikten sonra kıymetinin kırkta biri alınarak hesaplanır. Buna göre $(200 / 40) 5$ gram altın zekât verilmelidir.

Kişinin sahip olduğu altın, gümüş, nakit paralar ve ticaret malları nisap belirlenirken birbirine katılarak hesaplanır. Zira ticaret mallarının kıymeti diğer paralar üzerinden belirlendiği için onlarla aynı cins kabul edilir.⁷ Bu kalemlerin her birinden malı bulunan kişi, nisabı hesaplarken bunları ayrı ayrı değerlendirmeyip kıymetlerini toplayarak nisaba ulaşıp ulaşmadığına bakmalıdır. Örneğin 30 gram altını, 30 gram altın değerinde nakit parası ve 40 gram altın değerinde ticari malı bulunan birisi bunların toplamı üzerinden zekât hesabını yapar. Buna göre bu kişi toplam 100 gram kıymetinde mala sahip olduğundan 2,5 gram zekât verilmelidir.

⁷ Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *Şerhu Muhtaşari'l-Kerhî* (Kuveyt: Mektebetü'l-İmam ez-Zehebî, 2022), 2/149.